

akárki mondja! (*ep. 12, 11.:... sciant quae optima sunt esse communia.*)

A következő (4.) pont Senca forrásai-val, ezen belül műveinek forrásértékével, filozófiai állásfoglalásával foglalkozik, majd (5.) valamivel bővebben S. filozófiájának eredetiségével. Majd ehhez kapcsolódóan „Az életmű egysége” S. tragédiáinak prózai filozófiai munkásságába való integrálásának függvénye.

Bizonyára lesznek, akik keveselleni fogják a *Naturales quaestiones* csupán érintőleges kezelését. – Az elmélyült áttekintést mértéktartó szakirodalomjegyzék zárja.

Augustinusról Kendeffy Gábor írt magvas értekezést (455–498). IV. Augustinus fiatalkori életmódja, a különféle vallási irányzatok között kanyargó életútja nem igen sejteti a majdani szentet. Ambrosiust élete 33. évében keresztelik meg; néhány év múlva hívei erőszakkal szentelik pap-pá. Ezt követően születik meg műveinek,

részben hitvitázó írásainak tömege. Tanításának alap-, egyben vita-témája az, hogy mennyiben filozófus, mennyiben teológus. A filozófiában az Istenhez vezető utat látja az intellektus, a lélek megismerése, és a hit alapján. Az Istenről a következő összefüggésekben van szó: a, Isten természete; b, Isten és a teremtett világ; c, Isten mint a legfőbb jó az ember számára. – A lélek témái: a, A lélek természete és a testhez való viszonya; l b, Az idő; c, Az akarat; d, A megismerés; e, A nyelv és a lélek; f, A közösség, állam, társadalom; g, Történelem. – A szubtilis, bonyolult fejtegetéseket Augustinus következtetlenségei, változó nézetei következtében nem lehet tömören összefoglalni. – Az alig 31 oldalas tanulmányhoz 8 oldal bibliográfia csatlakozik. Az impozáns névsorban regisztrált magyar ill. magyar származású szerzők száma mindösszesen hét.

Maróti Egon

H. Haraszti Éva: Angol furcsaságok és szeretnivalóságok

Scolar Kiadó, Budapest, 2002. 253 lap

H. Haraszti Éva, aki hivatásából adódóan évtizedeken át kutatta Anglia történelmét és kultúráját és 1978 óta a szigetországban él, különös könyvet írt. Nem tudományos munka ez, nem is brit civilizációs tankönyv, hanem a szerző személyes tapasztalatainak, élményeinek összegzése arról, milyenek is az angolok. S mivel az angolok különösége köztudott, a szerző pedig szinte már közüjük való, H. Haraszti Éva ismeretterjesztő jellegű munkája szórakoztató, ám tanulságos és informatív olvasmány is egyben.

A könnyedebb tartalomhoz és stílushoz a kiadó is megpróbált igazodni. Az első borítón II. Erzsébet királynőt lát-

hatjuk, amint egy nagy fekete autó hátsó ülésén egy kutyának magyaráz valamit. A hátsó borítón vevőcsalogatás szándékával elhelyezett három idézetet – amelyek (egy kivétellel) az angolok aberráltságára utalnak – talán jobb lett volna elhagyni, hiszen az angolok többségére nem jellemzőek az efféle furcsaságok. A könyv lényegét ezek a kiragadott részletek nem érzékeltetik megfelelően, ugyanakkor az érdeklődő vásárlóban rossz érzést kelthetnek.

Az *Angol furcsaságok* tizenkét tematikus fejezetből épül fel. Az első a napjainkban igen divatos angolság-britség, a változó Anglia változó identitásának kérdéskörét érinti. Noha a tradícióhoz erősen

ragaszkodó Angliában a változások lassabban következnek be, a brit birodalom felbomlásának következményei, az amerikanizálódás és az Európához való alkalmazkodás hatásai kivédhetetlenek és feltartóztathatatlanok. Mi több, H. Haraszi Éva szerint a változások zöme még ezután várható, és a szerző a monarchia diszkreditálását és a brit állam felbomlását is valószínűsíti. Változik a brit életmód és családkép. Egyre több a válás, az egyedülálló nő, a csonka családban felnövő gyerek, a boldogtalan ember. Az átlagember szokásai amerikanizálódnak, ugyanakkor a britek többsége a nemzetközi kapcsolatok terén ma már az európai orientáció híve. Változnak az étkezési szokások, és meggyengülni látszanak azok a tipikusnak tartott angol erények is – mint, például a nyájasság, kedvesség, udvariasság –, amelyek a külföldiek szemében az angolszeretet talán legfőbb forrásai voltak eddig.

A szerző küzdelmes XXI. századot jósol Angliának, és megkockáztatja a kérdést: „Vajon osztályharc lesz-e a küzdelem alapja?” A kérdés azért vetődhet fel, mert az osztály nélküli társadalom ígérete nem teljesült. Ezen a téren alig sikerült előrelépni. Anglia osztály uralta társadalom maradt, amelyben a lakosság több mint 50%-a munkásosztálybelinek tekinti magát, és az élet számos területén hátrányt szenved. Még mindig óriási az úr nép és vezető, valamint értelmiségi elit és a „szerény ambíciójú, tévét, videót néző, kocsmába járó” átlag angol között.

II. Erzsébet sikeresen alkalmazkodott a változó időkhez. Az angol társadalomról és birodalomról szóló második fejezet első részében H. Haraszi Éva a királynő és országa közötti kapcsolatot három fő szempont alapján vizsgálja: mi II. Erzsébet feladata és jogköre, melyek személyes tulajdonságai, és hogyan működik együtt

a mindenkori miniszterelnökkel. A szerző nem osztja a republikánusok és a könyvben idézett Jonathan Freedland közíró véleményét, mely szerint II. Erzsébettel együtt magát a monarchiát is eltemetik majd.

A következő alfejezetekből megtudhatjuk, hogyan élnek és gondolkodnak ma az arisztokraták, és megismerkedhetünk az Establishment fogalmával (amely az elhunyt A. J. P. Taylor neves brit történész-től, H. Haraszi Éva férjétől származik). A *Parlament* című rész leginkább a felsőház reformjáról szól. Élvezetes alfejezeteket olvashatunk az angol–francia szeretet-gyűlölet kapcsolat természetéről és az angol–amerikai különleges viszonyról. Mindezek taglalásában jól megmutatkozik a szerző történész mivolta. Még inkább vonatkozik ez a záró alfejezetre, melyben H. Haraszi Éva arról elmélkedik: „Mit hozhat a jövő?”

A *Gondok, bajok; Családi ügyek; Lakás, háztartás; Iskolai dolgok; Állatszereket; Érdekeségek; Angol élvezetek, szórakozás* című részek megírásához már igazán személyes tapasztalatra és a brit sajtó rendszeres olvasására volt szükség. A szerző az „angol” és „brit” szavakat, valamint az „Anglia” és „Nagy-Britannia” országneveket szabadon változtatva használja. Mint írja: „Az angol is brit, de a walesi és a skót is az, a bevándorolt és állampolgárságot nyert bármely külföldi is brit, és mindegyikük Nagy-Britanniában, illetve az Egyesült Királyságban él – röviden Angliában” (12). Ezzel a kötetlen szóhasználattal részben talán egyet is érthetünk, habár bizonyára igen sokan tiltakoznának ellene. Mindenesetre jó, ha ezt a mondatot végig fejbent tartjuk a könyv olvasása közben.

Folytassuk kritikai észrevételekkel. Kicsit zavaró, hogy a szerző az angol „corduroy” szó magyar megfelelőjeként a „kordbársony” helyett a „kordoj”-t használja; hogy Hitvalló Eduárdot (Edward the Confessor)

„Edward, a confessor”-nak nevezi; és az is, hogy Jonathan Freedlandet először a *The Guardian* napilap cikkírójaként mutatja be, majd 8 oldallal később már amerikai újságírónak mondja. A lordokról szóló egyik mondat pedig ugyancsak töprengésre készíti az olvasót: „Tehát az 1213 lordból 646 volt örökletes főrend, 751-et kizártak, 92 ideiglenesen maradhatott” (36).

Mindez semmit sem von le ennek az élvezetes, gördülékeny stílusban megírt, nagy tudást és tapasztalatot tükröző könyvnek az értékéből. H. Haraszi Éva munkájából nem hiányzik a humor és a tanulságos, elgondolkodtató történet. Ilyen például annak a fiatalasszonynak nagy vitát kiváltó esete, „akinek agyhártyagyulladásban haldokló férjétől orvosi segédlettel spermát vettek (electro-ejakulációval), hogy mesterséges megtermékenyítéssel gyermeke születhessen szeretett, fiatal férjétől” (63). Feltűnő a szerző szociális érzékenysége: a hajléktalanság, szegénység, és a hagyományos család válságának témáihoz többször is visszatér. Külön alfejezetekben foglalkozik a gyerekek, a tizenévesek, a nők és a nyugdíjasok problémáival. Mindezt nagy hozzáértéssel teszi. Időnként az olvasó úgy érzi, nem is a brit civilizációról és kultúráról szóló könyvet, hanem pszichológiai, vagy szociológiai tanulmányt tart kezében. Tanulságos a különleges brit intézmények gyakorlata: az öregek otthonában a bentlakókkal együtt reggeliző orvos példája; az örült bűnözők börtönkórháza; az öncsonkító, önpusztító gyerekekkel foglalkozó Aycliffe Iskola; vagy a Grendon börtön, ahol életfogytiglanra ítélt beteg lelkű bűnözőket kezelnek. Létezik Angliában állatterápiát szorgalmazó egyesület; olyan központ, ahol külföldi szolgálatra induló személyeket készítének fel; de van mozgó kutyamosó szolgálat, sőt kutyaszálloda is.

Az *Angol élvezetek, szórakozás* című részben természetesen szó esik a teázásról, kávézásról és az angol élettől elválaszthatatlan kertészkedésről, pubokról és klubokról. És nem marad adós a szerző az ígért angol furcsaságokkal sem. A fentebb említett kutyás furcsaságokon kívül olvashatunk banáncímke-gyűjtésről, lámatartásról és „varangyosbékaútátkelő-felügyelőkről” is. Aki pedig arra is kíváncsi, miből él egy „beachcomber”, feltétlenül olvassa el ezt a könyvet.

H. Haraszi Éva munkája végén ismét a komolyabb témák felé fordul. A szigetország irodalmáról ír röviden Dickens még mindig jelen lévő világától kezdve George Orwell művein és a posztkoloniális regényeken át Ted Hughes költészetéig. Ízelítőt kapunk az angol sajtó történetéből. Olvashatunk híres angolokról (Churchill, a Rothschildok, Sir William Golding, A. A. Milne, és így tovább), ma is élő hírességekről (Tony Benn, Alan Bennett, John Mortimer) és „tisztetreméltó elhunyt külföldiekről” (Charles de Gaulle, Greta Garbo, Dolores Ibarruri, Zita királyné, Pamela Harriman), akikről az angolok megemlékeztek jellegzetes stílusú nekrológjaikban.

A zárófejezet az angol–magyar kapcsolatokról szól, különös tekintettel a reformkoriakra és Kossuth Angliában töltött éveire, de megtudhatjuk azt is, ki az a négy magyar, aki az angol életrajzi lexikonban (*Dictionary of National Biography*) szerepel.

Az *Utószó* számba veszi, mi maradt ki a könyvből. Mindenesetre H. Haraszi Éva angliai tapasztalatainak és meglátásainak gyűjteménye a hiányokkal együtt is olvasmányélményt jelent, és rendkívüli ismeretanyaggal gazdagítja az olvasót. A könyvet irodalomjegyzék egészíti ki, amelyet elsősorban az angolul tudó érdeklődők találnak majd hasznosnak.

Borus György